

UZASADNIENIE

Obecnie wykaz prac, których nie mogą wykonywać kobiety, w szczególności będące w ciąży lub w okresie karmienia dziecka piersią, jest określony w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 10 września 1996 r. w sprawie wykazu prac szczególnie uciążliwych lub szkodliwych dla zdrowia kobiet (Dz. U. poz. 545, z 2002 r. poz. 1092 oraz z 2015 r. poz. 1737).

Powołane wyżej rozporządzenie zostało wydane na podstawie art. 176 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz. U. z 2016 r. poz. 1666), zgodnie z którym nie wolno zatrudniać kobiet przy pracach szczególnie uciążliwych lub szkodliwych dla zdrowia. Wykaz tych prac określiła Rada Ministrów w ww. rozporządzeniu.

Komisja Europejska uznała przepisy tego artykułu za niezgodne z postanowieniami dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2002/73/WE¹⁾ z dnia 23 września 2002 r. zmieniającej dyrektywę Rady 76/207/EWG w sprawie wprowadzenia w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w zakresie dostępu do zatrudnienia, kształcenia i awansu zawodowego oraz warunków pracy. Z brzmienia tego artykułu wynikało, że odnosi się on do wszystkich kobiet, a nie tylko do kobiet w ciąży i karmiących dziecko piersią, co zdaniem Komisji Europejskiej stanowiło przeszkodę w zapewnieniu równouprawnienia płci, szczególnie w zakresie dostępu do zatrudnienia.

Ustawą z dnia 22 czerwca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1053) zmieniony został art. 176 Kodeksu pracy, w tym upoważnienie do wydania rozporządzenia Rady Ministrów. Zmieniona treść tego artykułu odnosi się wyłącznie do kobiet w ciąży i kobiet karmiących dziecko piersią. Zgodnie z art. 176 § 1 Kodeksu pracy kobiety w ciąży i kobiety karmiące dziecko piersią nie mogą wykonywać prac uciążliwych, niebezpiecznych lub szkodliwych dla zdrowia, mogących mieć niekorzystny wpływ na zdrowie kobiet, przebieg ciąży lub karmienie dziecka piersią. Natomiast zawarte w art. 176 § 2 Kodeksu pracy upoważnienie do wydania przez Radę Ministrów rozporządzenia przewiduje określenie wykazu takich prac obejmującego prace:

- związane z nadmiernym wysiłkiem fizycznym, w tym ręcznym transportem ciężarów,
- mogące mieć niekorzystny wpływ ze względu na sposób i warunki wykonywania tych prac, z uwzględnieniem rodzajów czynników występujących w środowisku pracy i poziomu ich występowania.

---

¹⁾ W związku z wejściem w życie dyrektywy 2006/54/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie wprowadzenia w życie zasady równości szans oraz równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia i pracy, została uchylona dyrektywa 76/207/EWG zmieniona dyrektywą 2002/73/WE. Dyrektywa 2006/54/WE konsoliduje prawo UE w zakresie równego traktowania, upraszczając przepisy zawarte w dotychczasowych dyrektywach, w tym w dyrektywie 76/207/EWG zmienionej dyrektywą 2002/73/WE.

W celu wykonania ww. upoważnienia przygotowano projekt rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie wykazu prac uciążliwych, niebezpiecznych lub szkodliwych dla zdrowia kobiet w ciąży i kobiet karmiących dziecko piersią.

Projekt rozporządzenia zapewnia wdrożenie postanowień dyrektywy Rady 92/85/EWG z dnia 19 października 1992 r. w sprawie wprowadzenia środków służących wspieraniu poprawy w miejscu pracy bezpieczeństwa i zdrowia pracownic w ciąży, pracownic, które niedawno rodziły i pracownic karmiących piersią.

W związku z tym, że projektowane rozporządzenie stanowi wykonanie upoważnienia ustawowego, nie ma możliwości podjęcia alternatywnych środków umożliwiających osiągnięcie celu zamierzonego przez projektodawcę.

Projekt rozporządzenia nie zawiera przepisów przejściowych z uwagi na fakt, że w odniesieniu do zmian wprowadzonych projektem nie istnieją przeszkody materialne lub formalne uniemożliwiające stosowanie nowych przepisów począwszy od dnia ich wejścia w życie. Partnerzy społeczni, w procesie konsultacji i opiniowania, również nie zgłosili potrzeby umieszczenia w projekcie takich przepisów.

Zgodnie z nowym upoważnieniem w projekcie nie zostały zamieszczone regulacje dotyczące prac, których nie powinny wykonywać kobiety nie będące w ciąży lub w okresie karmienia dziecka piersią, tj.:

- prace związane z wysiłkiem fizycznym i ręcznym transportem ciężarów,
- prace pod ziemią, we wszystkich kopalniach.

W związku z powyższym projektowana jest zmiana rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 marca 2000 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy ręcznych pracach transportowych (Dz. U. poz. 313, z późn. zm.) – w celu określenia dopuszczalnych norm obciążenia pracą fizyczną (w tym norm ręcznego przemieszczania ciężarów) dla kobiet nie będących w ciąży lub w okresie karmienia dziecka piersią. Dotychczas normy takie zostały określone w ww. rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 10 września 1996 r. w sprawie wykazu prac szczególnie uciążliwych lub szkodliwych dla zdrowia kobiet.

Projektowane rozporządzenie, w stosunku do dotychczas obowiązującego, zostało ograniczone do określenia prac, których nie powinny wykonywać wyłącznie kobiety w ciąży lub kobiety karmiące dziecko piersią. Dopuszczalne wielkości narażenia kobiet w ciąży i kobiet karmiących dziecko piersią na czynniki uciążliwe, niebezpieczne lub szkodliwe dla zdrowia zostały co do zasady przeniesione z dotychczas obowiązującego rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 10 września 1996 r. w sprawie wykazu prac szczególnie uciążliwych lub szkodliwych dla zdrowia kobiet (wielkości te przyjęto na podstawie propozycji ekspertów

z dziedziny medycyny pracy i ochrony pracy – w szczególności z Centralnego Instytutu Ochrony Pracy – PIB i Instytutu Medycyny Pracy).

Prace wymienione w załączniku do projektowanego rozporządzenia zostały podzielone na 8 części:

- 1) W części I. *Prace związane z wysiłkiem fizycznym i ręcznym transportem ciężarów oraz wymuszoną pozycją ciała*, utrzymane zostały dotychczasowe dopuszczalne dla kobiet w ciąży normy wysiłku fizycznego, w tym normy dźwigania ciężarów (określone w ww. rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 10 września 1996 r.).

Na wniosek Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi, zaproponowano uwzględnienie w ust. 1 tej części wykazu – prac, które nie powinny być wykonywane przez kobiety w ciąży (ze względu na możliwe negatywne skutki dla przebiegu ciąży, w tym rozwoju płodu), tj. prac przy:

- ręcznym przenoszeniu przedmiotów pod górę przy pracy stałej, dopuszczając jednak możliwość przenoszenia przez kobiety w ciąży bardzo lekkich przedmiotów (o ciężarze do 1 kg) pod górę wyłącznie wówczas gdy taka praca ma charakter dorywczy;
- oburęcznym pchaniu lub ciągnięciu przedmiotów, jeśli do zapoczątkowania ich ruchu niezbędne jest użycie siły przekraczającej: 30 N – przy pchaniu, 25 N – przy ciągnięciu,
- ręcznym przetaczaniu przedmiotów o kształtach okrągłych oraz zespołowym przemieszczaniu przedmiotów;
- ręcznym przenoszeniu materiałów ciekłych – gorących, żrących lub o właściwościach szkodliwych dla zdrowia (bez względu na masę tych przedmiotów),
- przewożeniu ładunków na wózkach jednośladowych (taczkach) i wózkach wielośladowych poruszanych ręcznie.

W ust. 1 tej części, jako prace których nie powinny wykonywać kobiety w ciąży wymieniono również:

- prace w pozycji wymuszonej,
- prace w pozycji stojącej łącznie ponad 3 godziny w czasie zmiany roboczej, przy czym czas spędzony w pozycji stojącej nie może jednorazowo przekraczać 15 minut, po którym to czasie powinna nastąpić 15-minutowa przerwa²⁾ oraz
- prace przy obsłudze monitorów ekranowych, które mogłyby być wykonywane przez kobiety nie dłużej niż przez 50 minut w ciągu każdej godziny, z zapewnieniem co najmniej 10-minutowej przerwy wliczanej do czasu pracy, przy nieprzekraczaniu 8 godzin łącznego czasu pracy w ciągu doby³⁾.

---

²⁾ Prace te są obecnie wymienione w części I ust. 7 pkt 4; kobiety w ciąży nie mogą wykonywać pracy w pozycji stojącej łącznie ponad 3 godziny w czasie zmiany roboczej.

³⁾ Prace te są obecnie wymienione w ust. 1 pkt 4 części IV; kobiety w ciąży nie mogą obsługiwać monitorów ekranowych powyżej 4 godzin na dobę.

Według Centralnego Instytutu Ochrony Pracy – PIB, dla zmniejszenia obciążenia układu mięśniowo-szkieletowego podczas pracy przy obsłudze monitorów ekranowych (wykonywanej w niezmienniej pozycji ciała) lepsze efekty daje wprowadzenie częstszych przerw, niż skrócenie całkowitego czasu pracy w ciągu zmiany roboczej. Z tego względu, zaproponowano wydłużenie łącznego dobowego czasu pracy przy monitorze ekranowym do 8 godzin na dobę, ale z zapewnieniem przerw niezbędnych dla kobiety w ciąży na zmianę pozycji ciała. Zapis o wykonywaniu pracy nie dłużej niż 50 minut w każdej godzinie pracy, przy zapewnieniu 10 minut przerwy po takim czasie pracy, zapewnia wyższy poziom ochrony niż przepisy odnoszące się do ogółu pracowników (dla których przewidziana jest 5-minutowa przerwa po każdej godzinie pracy).

Podobną propozycję w stosunku do pracy w pozycji stojącej zgłosił Instytut Medycyny Pracy w Łodzi. Zgodnie z opinią Instytutu dla kobiet w ciąży wykonywanie pracy w pozycji stojącej łącznie ponad 3 godziny w czasie zmiany roboczej, bez jednoczesnego zagwarantowania maksymalnych okresów wykonywania pracy w tej pozycji oraz minimalnych przerw, byłoby zbyt obciążające. W związku z tym doprecyzowano ww. okresy wykonywania pracy i przerw. Z opinią tą zgodził się CIOP-PIB.

Zgodnie z opinią Centralnego Instytutu Ochrony Pracy – PIB nie jest uzasadnione utrzymywanie dla kobiet karmiących dziecko piersią zakazu pracy w pozycji wymuszonej oraz pracy w pozycji stojącej łącznie ponad 3 godziny w czasie zmiany roboczej.

Na wniosek Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi zaproponowano podwyższenie dopuszczalnych norm wydatku energetycznego, a także norm dotyczących dźwigania ciężarów i sił niezbędnych do ich przemieszczania, dla kobiet karmiących dziecko piersią (dotychczas normy takie są identyczne dla kobiet w ciąży i karmiących), uznając że nie wpłynie to negatywnie na karmienie. Zgodnie z tą propozycją normy dotyczące przemieszczania ciężarów dla kobiet w ciąży powinny stanowić $\frac{1}{4}$ norm określonych dla wszystkich kobiet (nie będących w ciąży lub w okresie karmienia piersią), a normy dla kobiet karmiących piersią – $\frac{1}{2}$ takich norm. Z powyższą propozycją zgodził się Centralny Instytut Ochrony Pracy – PIB.

Definicję „pracy dorywczej”, stosowanej w tej części, przyjęto z rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 marca 2000 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy ręcznych pracach transportowych;

- 2) W części II. *Prace w mikroklimacie zimnym, gorącym i zmiennym* – na wniosek Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi, zaproponowano obniżenie wskaźnika PMV (przewidywana ocena średnia) z obecnego 1,5 do 1,0 (w mikroklimacie gorącym) oraz z obecnego -1,5 do -1,0 (w mikroklimacie zimnym). Wskaźnik PMV w zakresie od -1 do +1 odpowiada

warunkom środowiska zbliżonym do umiarkowanego, co powinno korzystnie wpłynąć na warunki pracy kobiet w ciąży i kobiet karmiących piersią. Obniżenie wskaźnika PMV spowoduje dalsze przesunięcie wymagań dla środowiska pracy w kierunku komfortu (o ok. 3° C mniej w mikroklimacie gorącym i ok. 2-3° więcej w mikroklimacie zimnym). Pogląd Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi podziela również Centralny Instytut Ochrony Pracy – PIB. Jednocześnie CIOP-PIB zaproponował doprecyzowanie niejasnej redakcji zawartej w pkt 3 części II. i ustalenie, że pracami wzbronionymi dla kobiet w ciąży oraz kobiet karmiących piersią są prace w środowisku o dużych wahaniami parametrów mikroklimatu, szczególnie przy występowaniu nagłych zmian temperatury powietrza w zakresie przekraczającym 15°C, przy braku możliwości stosowania co najmniej 15-minutowej adaptacji w pomieszczeniu o temperaturze pośredniej. Proponowany przepis jest zgodny z przepisem zawartym w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 24 sierpnia 2004 r. w sprawie wykazu prac wzbronionych młodocianym i warunków ich zatrudnienia przy niektórych z tych prac (Dz. U. z 2016 r. poz. 1509);

- 3) W części III. *Prace w narażeniu na hałas i drgania*, utrzymano dotychczasowe kryteria warunków środowiska pracy w narażeniu na hałas, hałas infradźwiękowy oraz drgania, których niespełnienie będzie jednoznaczne z zakazem zatrudniania kobiet w ciąży, przy czym treść dotyczącą drgań dostosowano do zmienionego brzmienia przepisów w sprawie najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy. Zgodnie z propozycją Centralnego Instytutu Ochrony Pracy – PIB z części tej usunięto określony dotychczas w pkt 2 lit. b zakaz zatrudniania kobiet w ciąży przy pracach w narażeniu na hałas infradźwiękowy, którego szczytowy nieskorygowany poziom ciśnienia akustycznego przekracza 135 dB, bowiem nie jest możliwy pomiar tej wielkości przy pomocy dostępnych obecnie mierników poziomu dźwięku (spełniających wymagania określone dla takich mierników w normie PN-EN 61672). Ponadto, zgodnie z propozycją Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi (popartą przez Centralny Instytut Ochrony Pracy – Państwowy Instytut Badawczy) – w odniesieniu do hałasu ultradźwiękowego:
- obniżono o 2 dB wartości dopuszczalne równoważnego poziomu ciśnienia akustycznego – w celu zrównania tych wartości z wartościami dopuszczalnymi przyjętymi dla młodocianych (w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 24 sierpnia 2004 r. w sprawie wykazu prac wzbronionych młodocianym i warunków ich zatrudnienia przy niektórych z tych prac),
  - obniżono wartości dopuszczalne maksymalnego poziomu ciśnienia akustycznego o 5 dB – w celu zachowania tych samych relacji jak w przypadku dopuszczalnych wartości równoważnego poziomu ciśnienia akustycznego w odniesieniu do norm dla

ogółu zatrudnionych zawartych w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 6 czerwca 2014 r. w sprawie najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy (Dz. U. poz. 817, z późn. zm.).

Tak więc zaproponowane dopuszczalne wartości hałasu ultradźwiękowego są o 5 dB niższe niż określone dla ogółu pracowników w rozporządzeniu w sprawie najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy;

- 4) W części IV. *Prace narażające na działanie pola elektromagnetycznego o częstotliwości od 0 Hz do 300 GHz oraz promieniowania jonizującego*⁴⁾ zaproponowano rezygnację z ograniczania narażenia kobiet w ciąży na promieniowanie nadfioletowe (do wartości $\frac{1}{4}$ NDN). Zgodnie z opinią CIOP-PIB wystarczające dla ochrony kobiety w ciąży jest ograniczenie narażenia na promieniowanie nadfioletowe do wartości najwyższych dopuszczalnych natężeń określonych w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej w sprawie najwyższych dopuszczalnych stężeń i natężeń czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku pracy. Zaproponowano również przeniesienie z tej części wykazu do części I – prac przy obsłudze monitorów ekranowych. Zmiany zaproponowane w zakresie przepisu dotyczącego tych prac omówione zostały w pkt 1.

W związku z powyższymi zmianami zaproponowano nowe brzmienie tytułu części IV: „Prace narażające na działanie pola elektromagnetycznego o częstotliwości od 0 Hz do 300 GHz oraz promieniowania jonizującego”;

- 5) W części V. *Prace w podwyższonym lub obniżonym ciśnieniu* utrzymano w zasadzie dotychczasową regulację, wymieniając dodatkowo jako zakazane prace w zbiornikach ciśnieniowych, które zostały wymienione w części A ust. 1 lit. a załącznika nr II do dyrektywy 92/85/EWG;
- 6) W części VI. *Prace w kontakcie ze szkodliwymi czynnikami biologicznymi* utrzymano dotychczasowe regulacje, przy czym w ust. 2 doprecyzowano kwestię dotyczącą oceny ryzyka zawodowego, wskazując, że niekorzystny wpływ na przebieg ciąży obejmuje również niekorzystny wpływ na rozwój płodu. Wynika to z potrzeby uwzględnienia ust. 2 części A załącznika nr I do dyrektywy 92/85/EWG, zgodnie z którym wymagane jest uwzględnienie podczas oceny ryzyka możliwego niekorzystnego działania określonych czynników biologicznych również na nienarodzone dzieci.

Ponadto, w ust. 1 pkt 1 proponuje się zastąpić wyraz „toksoplazmozą” wyrazem „toksoplazmą”. Należy zauważyć, że wszystkie pozostałe czynniki biologiczne wymienione w tym punkcie są czynnikami chorobotwórczymi (takim czynnikiem jest toksoplazma, a toksoplazmoza jest jednostką chorobową);

---

⁴⁾ Tytuł części IV dostosowano do projektowanej zawartości tej części.

- 7) W pkt 2 części VII. *Prace w narażeniu na działanie szkodliwych substancji chemicznych*, spośród substancji chemicznych w narażeniu na które nie mogą wykonywać pracy kobiety w ciąży lub karmiące piersią, niezależnie od stężenia tych substancji w środowisku pracy, wykreślono wymieniony w lit. d styren – sklasyfikowany zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1272/2008 z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie klasyfikacji, oznakowania i pakowania substancji i mieszanin, zmieniającym i uchylającym dyrektywy 67/548/EWG i 1999/45/WE oraz zmieniającym rozporządzenie (WE) nr 1907/2006. Jednocześnie w punkcie tym pozostawiono rtęć i jej związki organiczne i nieorganiczne, ołów i jego związki organiczne i nieorganiczne oraz tlenek węgla – również sklasyfikowane zgodnie z ww. rozporządzeniem nr 1272/2008 – bowiem substancje te wymienione są w dyrektywie 92/85/EWG, której postanowienia są wdrażane projektowanym rozporządzeniem. Są to substancje bardzo szkodliwe lub niebezpieczne i wskazane jest zwrócenie na nie szczególnej uwagi pracodawców.

Ponadto, w celu ujednoczenia regulacji zawartych w punkcie 1 i 2 – w punkcie 1 dodano wyrazy „niezależnie od ich stężenia w środowisku pracy”. Zarówno w pkt 1 jak i w pkt 2 chodzi bowiem o prace w narażeniu na określone czynniki niezależnie od ich stężenia w środowisku pracy;

- 8) do części VIII. *Prace grożące ciężkimi urazami fizycznymi lub psychicznymi*, w celu ujednoczenia regulacji, zostały włączone prace zamieszczone dotychczas w ust. 2 części V załącznika do rozporządzenia „Prace pod ziemią, poniżej poziomu gruntu i na wysokości” przy czym zakazem pracy w wykopach objęto również kobiety karmiące dziecko piersią.

W części tej nie zostały już uwzględnione prace pod ziemią, we wszystkich kopalniach – jako prace, których nie mogą wykonywać kobiety nie będące w ciąży lub karmiące dziecko piersią. Prace te zostały usunięte z wykazu w związku z uzasadnioną opinią Komisji Europejskiej, która zwróciła uwagę, że zakaz ten stanowi przeszkodę w równouprawnieniu płci, co jest niezgodne z postanowieniami dyrektywy w sprawie wprowadzenia w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w zakresie dostępu do zatrudnienia, kształcenia i awansu zawodowego. Należy zauważyć, że zgodnie z dotychczasowym stanem prawnym także kobiety w ciąży i karmiące dziecko piersią mogły być dopuszczone do pracy pod ziemią w kopalniach na stanowiskach kierowniczych, nie wymagających stałego przebywania pod ziemią i wykonywania pracy fizycznej w okresie studiów, w ramach szkolenia zawodowego oraz wykonywanej dorywczo nie wymagającej pracy fizycznej. W projektowanym rozporządzeniu zrezygnowano z ww. wyłączenia, co oznacza, że kobiety w ciąży i karmiące piersią nie będą mogły podjąć żadnej pracy pod ziemią w kopalniach. Wynika

to z postanowień dyrektywy 92/85/EWG, która w załączniku nr I i II jako prace zakazane dla kobiet w ciąży i karmiących dziecko piersią wskazuje prace w kopalniach pod ziemią, nie czyniąc wyjątków.

Projekt nie wymaga przedstawienia właściwym organom i instytucjom Unii Europejskiej, w tym Europejskiemu Bankowi Centralnemu, w celu uzyskania opinii, dokonania powiadomienia, konsultacji lub uzgodnienia.

Projektowane rozporządzenie jest zgodne z prawem Unii Europejskiej.

Przedmiot projektowanej regulacji nie podlega procedurze notyfikacji określonej w przepisach rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie sposobu funkcjonowania krajowego systemu notyfikacji norm i aktów prawnych (Dz. U. poz. 2039, z późn. zm.).

Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o działalności lobbingskiej w procesie stanowienia prawa (Dz. U. poz. 1414, z późn. zm.) projekt rozporządzenia został zamieszczony w Biuletynie Informacji Publicznej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Projektowane rozporządzenie zostało udostępnione w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie podmiotowej Rządowego Centrum Legislacji, w serwisie Rządowy Proces Legislacyjny, zgodnie z treścią § 52 ust. 1 uchwały Nr 190 Rady Ministrów z dnia 29 października 2013 r. – Regulamin pracy Rady Ministrów (M.P. z 2016 r. poz. 1006).

Przewiduje się wejście w życie projektowanego rozporządzenia z dniem 1 maja 2017 r. Termin ten jest podyktowany koniecznością wydania nowego rozporządzenia w okresie dziewięciu miesięcy od dnia wejścia w życie zmiany art. 176 Kodeksu pracy, czyli od dnia 3 sierpnia 2016 r.